

Ivan Marković, Ivana Klindić, Iva Borković. *Hrvatski rječnik stopljenica*. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu – Odsjek za kroatistiku – Katedra za stilistiku, 2016. [e–knjiga: <http://stilistika.org/hrvatski-rjecnik-stopljenica>]

Objavljen u prosincu 2016. godine na mrežnome portalu *Stilistika*, *Hrvatski rječnik stopljenica* donosi više od pet tisuća stopljenica zabilježenih u hrvatskim tekstovima u posljednjih 150 godina. *Rječnik* se sastoji od opsežnoga predgovora Ivana Markovića, naslovljenoga *Od Oca do Čaće. 150 godina hrvatskih stopljenica*, *Kratica*, *Vrela* i sâmoga *Rječnika*, podijeljenoga u 55 abecednih svezaka. Prvi takav rječnik u domaćoj leksikografiji, ali i među rijetkim rječnicima stopljenica uopće, *Hrvatski rječnik stopljenica* obrađuje rubnu i zanemarenu leksičku pojavu u hrvatskome te otvara prostor za nastanak drugih i drukčijih rječnika hrvatskoga jezika.

Rječnik je rezultat višegodišnjega prikupljanja grade njegovih autora: Marković je stopljenice imenovao i opisao u dvama radovima (2009, 2011), nastalima kao rezultat njegova interesa za »rubne i ograničene morfološke pojave u hrvatskome«, no ta je građa dosegla opseg koji je zahtijevao rječničku obradu radovima Ive Borković (2013) o stopljenicama u *Feral Tribuneu* i Ivane Klindić (2016), čija je obrada fejbzbučkih memova proširila rječnički korpus i tom suvremenom i popularnom inkarnacijom stopljenica. Od Šulekova *glasovira* iz 1860. godine kao najstarije (»nulte«) potvrde do *Frikipedije* i *trumpokalipse* krajem 2016., *Rječnik* se proteže na više od tisuću kartica teksta s potvrdama iz više od 550 vrlo različitih, mahom pisanih izvora na hrvatskome jeziku.

Iako će Marković u predgovoru reći da je *Rječnik* »dugoprugaš koji trči unatrag« u utrci barem sto godina zakašnjele domaće refleksije o stopljenicama, vrijeme i mjesto odnosno medij objave *Rječnika* ne čine nam se posve slučajnima. Naime stopljenice kao ponajprije anglofona leksička pojava preplavile su »u duhu opće anglizacije« i globalizacije (i) hrvatski javni diskurs u posljednjih dvadesetak godina. Čini se stoga primjerenim i logičnim što je *Rječnik* koji reflektira takvo jezično stanje objavljen 2016. godine, i to kao e–knjiga, na internetu, te ne čudi što je njegovu objavu popratilo dvadesetak domaćih internetskih novinskih portala, čiji autori i komentatori svakodnevno doprinose stopljeničkomu korpusu.

U predgovoru Marković definira stopljenice kao riječi nastale stapanjem neznačenjskih dijelova više (najčešće dviju) ishodišnih riječi i pojmova koje one znače, pri čemu se njihova značenja objedinjuju u nov, skupni pojam. Marković ističe da je stapanje osviješten rječogradni postupak govornika koji se time prezentira kao osviješten i djelatan jezični kreator, no zamjećuje i da ludizam i humor stopljenice nerijetko prelaze u karikaturu i grotesku, zbog čega su neki autori stopljenicu opisali i kao leksičkoga monstruma (v. u Bagić 2005).

Na tome tragu i slijedeći poveznicu prema Freudu i njegovoj analizi dosjetke kao neurotičnoga jezičnog iskaza potisnutoga, Marković postavlja pitanje treba li uopće rječnik takvih, jednim dijelom *nakaznih* riječi biti objavljen. Predgovor je *Rječniku* općenito njegov vrlo vrijedan dio, koji mu daje konceptualni okvir i povijesni kontekst zaokružujući ga u smislenu cjelinu.

Velik je doprinos *Rječnika* u tome što pokazuje da se hrvatske stopljenice ne iscrpljuju u tudicama, posudenicama, prilagodenicama i prevedenicama te da u hrvatskome njihova (pisana) povijest seže sve do u šezdesete godine 19. stoljeća, do Starčevića i njegovih *magjarolaca*. Potvrde u *Rječniku* daju se raslojiti na nekoliko »stopljeničkih žila«, čiju razvojnu nit Marković trasira u predgovoru: polemičko–satirička pravaška tradicija izvorište je najstarijih potvrda stopljenica: nakon Starčevića dolazi A. Kovačić s *bradikalcima* i *gradikalcima* (1886.), pa A. G. Matoš sa *simvolistički* (1899.), *pokreten* (1909.), zatim M. Krleža sa *serborolcem* (1926.); a ta se tradicija nastavlja u stopljenicama bogatom *Feral Tribuneu* (npr. *degenitiv* (1996.), *telekomunizam* (2001.), *stipendist* (2006.)) i u suvremenih društveno–političkih kolumnista (npr. Kaćunkov *parlamentaritet* (2015.), Bajtova *falsifikacija* (2015.), Šimičevićevo *blagosranje* (2014.), *debilimon* (2016.) A. Andrassy). Književna se nit dá podijeliti na (1) prijevode, od Gorjanova Uliksa (*kontransmagnifikajudobongtancijalnost* 1965. [1914.–1921.],) preko Maroevićeva i Radićeva prijevoda Queneaua (*prejasnobjasniti* (1968.)) do *glagomenice* (1983.) i šišmačke (1985.) u Šoljanovim prijevodima Orwella odnosno Carrola te *melankotropije* (2015.) u Gerićevu prijevodu Čehova; i na (2) autohtone potvrde stopljenica u književnih graditelja, od A. G. Matoša (*pol–litrika* (1912.)) i Domjanića (*oslovnica* (1920.)), preko Marinovića (*pohoezija* (1965.), *interpretacionala* (1993.)), A. Žagar (*tiguar* (1992.)), Fabrija (*kronisterija* (1985.)) i Maroevića (*posvetoljubiv* (2004.)) do suvremenijih i plodnih Radakovića (*međunogamatim* (1999.)) i Rajkija (*tastaturist* (2006.)). Posebnu kategoriju čine stopljenice iz hibridnih tekstualno–vizualnih izvora: počevši od *Hitlerchilla* V. Čerića 40–ih godina 20. stoljeća, nit se nastavlja preko stripova I. Bednjanca (*značkarenje* (1975.), *sizavac* (1980.)), D. Matakovića (*konzerzatvorij* (1992.), *kafučino* (2006.)) i D. Macana (*samurajčica* (2009.)), do suvremenih internetskih karikatura, fotomontaža i spomenutih memova. Internet, mediji i društvene mreže u sprezi s jezikom marketinga i reklama, žargonom, slengom, televizijskim serijama, filmovima i emisijama odnosno njihovim prijevodima izvorište su »prave eksplozije« odnosno mode stapanja u posljednjih dvadeset godina i u govorenome i pisanome jeziku. *Rječnik* usto popisuje i svakodnevne terminologizirane stopljenice koje su desetljećima ulazile u hrvatski jezik, poput *smoga*, *motela*, *vitamina* i *bita*.

Iako metodologija odabira vrela nije eksplicirana, iz ovoga kratkog pregleda vidljivo je da se u velikoj mjeri razlikuju žanrovski, diskursno, registarski, tematski. Drugim riječima, *Rječnik* obuhvaća leksik koji je raslojen vremenski, prostorno i stilski i time upućuje na raspon i doseg stapanja u hrvatskome. No takva heterogenost izvora istovremeno dovodi do toga da se jedan ispod drugoga nađu neologizam i vulgarizam, standardna riječ i žargonizam, pa tako jedan svezak udomljuje *Mošnjake* i *motel*, a drugi *smog* i *Snjeguzicu*. Kad heterogenosti vrelâ pridodamo da su stopljenice nerijetko stvar prigode i trenutka,

odnosno da su one često okazionalizmi i hapaksi te da njihova razumljivost i smisao uvelike ovise o (jezičnome, vremenskome, političkome, društvenome, vizualnome, fabularnome i inome) kontekstu, odnosno višeslojnim kontekstima, jasno je da su se autori namjeralo na nezavidan i mukotrpan posao njihove rječničke obrade.

Zato je ključno to što *Rječnik* odlikuju jasna koncepcija te pregledna i sustavna izvedba, posebice odgovarajuća i dosljedna deskriptivna mjera u obradi rječničkih natuknica. Rječnički članak u *Rječniku* sastoji se od sljedećega: leme su dane u kanonskome obliku, opremljene su obaviješću o vrsti riječi (u kraticama), a razlažu se na ishodišne riječi u izlomljenim zagradama. U kosim zagradama daje se dio ishodišnoga pojma koji ne sudjeluje u stapanju, a za samo stapanje odabran je znak množenja ($\times$). Uz grafijski neprilagodene natuknice u uglatim zagradama dan je približan izgovor, odnosno široka fonološka transkripcija. Ako je riječ o pozajmljenici, daje se raščlamba na ishodišne riječi u jeziku izvorniku. Uz riječi za koje su autori procijenili da je to moguće ili poželjno donosi se značenje, a zbog spomenute uloge jezičnoga i izvanjezičnoga konteksta u razumijevanju stopljenica najveći dio natuknica kontekstualiziran je napomenama i objašnjenjima označenima točkom ($\cdot$). Natuknice su često opremljene uputnicama na druge srodne natuknice, a dodatna je velika prednost *Rječnika* to što se za svaku stopljenicu daje lokalizirana i datirana potvrda ili više njih, počevši od najstarije koju su autori uspjeli pronaći, uključujući potvrde u postojećim hrvatskim rječnicima. Dubinu i razgranatost pojave stopljenica pokazuje i to što se među lemmama našlo i homonima i polisema: prve su, slijedeći leksikografsku praksu, autori zabilježili arapskom brojkom u eksponentu (*kretenzija*¹), drugima su značenja hijerarhizirana rednim arapskim brojkama. Riječju, *Rječnik* zadovoljava visoke leksikografske standarde i stopljenicama daje dostojnu rječničku obradu.

Zaključno, *Hrvatskim rječnikom stopljenica* autori su pokazali ne samo da su svjesni suvremenoga jezičnog stanja i komunikacijskih praksi u hrvatskome već i da su se s njima u stanju uhvatiti u koštac i ponuditi smislen odgovor na njih. Rječnik je zoran presjek jezičnih i kulturnih kontakata koje je hrvatski jezik ostvario u posljednjih 150 godina te pokazuje da je aktivno pratio jezična kretanja, pa i jezičnu modu. *Rječnik* je u konačnici mogao biti i manji i veći nego što jest, ali svojim obujmom i raznovrsnošću potvrda oprimjeruje razmjere stapanja u hrvatskome i njegov 150-godišnji razvoj. Od humora do zazora koji izaziva u (ovoga) čitatelja, *Rječnik* govori o hrvatskome jeziku, ali i hrvatskome društvu te njegovoj jezičnoj reakciji na stvarnost. Kao takav, jedinstven je doprinos hrvatskoj leksikografiji.

Petra Bušelić

Literatura

Bagić, Krešimir. 2015. Stopljenica: riječ, figura, kultura. U: *Svijet stila, stanja stilistike*. Zbornik radova prezentiranih na istoimenom kolokviju održanom 13. veljače 2015. na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. <http://stilistika.org/svijet-stila-stanja-stilistike>.

- Borković [Halapir], Iva. 2013. *Rječnik stopljenica u Feral Tribuneu (1993–2008)*. Diplomski rad. Zagreb: Filozofski fakultet.
- Klindić, Ivana. 2016. *Nove hrvatske stopljenice. Na primjeru dviju fejbukčkih stranica*. Diplomski rad. Zagreb: Filozofski fakultet.
- Marković, Ivan. 2009. Tri nehrvatske tvorbe: infiksacija, reduplikacija, fuzija. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 35: 217–241.
- Marković, Ivan. 2011. Hrvatske stopljenice. Novina u slengu, jeziku reklame i novina. *Proučavanja diskursa i dijaloga između teorije, metoda i primjene*. Zbornik radova XXIV. međunarodnoga znanstvenoga skupa HDPL-a, Osijek, 20–22. V. 2010. Osijek: Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku – Filozofski fakultet J. J. Strossmayera. 223–238.